

پیشگفتار

چندین سال است که آزمون‌های ورودی دکتری و کارشناسی ارشد در کشور برگزار می‌شود و همه ساله صدها نفر پس از گذراندن این دوره‌ها به جمع افرادی می‌پیوندند که در رشته خود دارای مراتب کارشناسی ارشد و اجتهاد هستند. بدیهی است که بر اساس این معیار، یعنی آزمون ورودی، افرادی می‌توانند پذیرفته شوند که نه تنها به قدر کافی نسبت به موضوعات علمی تسلط داشته باشند، بلکه بتوانند در یک رقابت بسیار فشرده، مهارت خود را نیز به نمایش گذاشته و سرعت و دقت بالاتری داشته باشند. هر یک از این دو وجه یعنی دانش موضوعی و سرعت و دقت ضروری است و حاصل نمی‌شود مگر با مطالعه و ممارست.

موضوع بسیار مهم دیگر محدودیت زمانی برای مطالعه و چالش‌هایی است که این محدودیت برای داوطلبان ایجاد می‌کند. مشکل در این است که داوطلب

خود را ملزم می‌بیند که در یک دوره زمانی فشرده مجموعه قابل توجهی از کتاب‌ها و سایر منابع آزمون را عمیق و دقیق مطالعه کند. بدیهی است که برای درک و فهم مطالب در این محدوده زمانی کم، داوطلب باید بتواند آن را متناسب با زمان خود اولویت‌بندی کند. اما اگر فرصت کافی در اختیار نباشد، یا باید حجم مطالب خواندنی کم و از بعضی از منابع چشم‌پوشی شود، و یا اگر داوطلب نخواهد از منابع بکاهد، بایستی چاره دیگری بیندیشد و از میان همه منابع، مطالعه خود را به صورت گزیده انجام دهد؛ به عبارت دیگر، وقت خود را بیشتر صرف منابعی کند که احتمال طرح پرسش از آنها بیشتر است. انجام این کار یعنی مرور چندباره یک متن، گزینش مطالب مهم و تلخیص آنها و در آخر، مطالعه اطلاعات خلاصه شده. بدیهی است که این امر می‌تواند وقت زیادی از وی را به خود اختصاص دهد و گاه مشکل را بیشتر کند. این وضعیت برای هر داوطلبی در هر رشته‌ای صادق است. کتاب حاضر برای کاهش مشکلات داوطلبان ورود به تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی در روبرویی با این چالش وقت‌گیر است. به همین دلیل با تکیه بر اطلاعات مربوط به آزمون سال‌های گذشته، تحلیل سوال‌ها و نیز تجربه‌های شخصی و تجربه دیگر داوطلبان موفق در این آزمون‌ها، مطالب دو درس آمار و روش تحقیق خلاصه و به این شکل در اختیار داوطلبان قرار گرفت.

درس‌های آمار و روش تحقیق جایگاه مهمی در شکل‌گیری، انجام، تفسیر و کاربری پژوهش‌های این حوزه دارد. به همین دلیل فهم مبانی پایه آنها از مهم‌ترین وظایف متخصصان این رشته است که سبب شده است تا درس‌های آمار و روش تحقیق از جمله واحدهایی باشد که دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی در همه مقطع‌های تحصیلی ملزم به گذراندن آنها باشند.

در اثر حاضر سعی شده است تا فشرده‌ای از مطالب ارائه شده در برخی از مهم‌ترین کتاب‌های روش‌های تحقیق و آمار در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، به زبانی ساده آورده شود. این اثر در دو بخش مجزای «مبانی نظری تحقیق» و «مبانی نظری آمار» تنظیم شده است. در بخش اول، کلیات و مهم‌ترین مطالب مطرح در روش تحقیق مطرح شده است. در بخش دوم با تأکید بر آمار توصیفی و استنباطی سعی شد تا به درک و تفسیر مخاطب کم‌آشنا با این حوزه کمک شود. بدیهی است که گردآوری و تألیف این اثر با نگاه به متقاضیان ورود به دوره‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است. دلیل اصلی تأکید بر "مبانی نظری" در نام‌گذاری هر دو بخش کتاب نیز اهمیت درک مفاهیم نهفته در روش تحقیق و آمار است.

بیشتر مطالب گردآوری شده خلاصه 4 کتاب شناخته شده در این دو حوزه است که عبارتند از: 1. "روش تحقیق در کتابداری" تألیف محمدحسین دیانی؛ 2. "روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی" از کریشان کومار، ترجمه فاطمه رهادوست، و با همکاری فریبرز خسروی؛ 3. "روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران"، تألیف رونالد پاول، و ترجمه نجلا حریری؛ و 4. "روش‌های آماری برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی"، نوشته لیون واگان، ترجمه محمدرضا قانع و کیوان کوشا. علت‌گزینش این کتاب‌ها این بوده است که تقریباً در همه آزمون‌های گذشته سؤالاتی از این کتاب‌ها مطرح شده است. این نکته هم اهمیت آنها را نشان می‌دهد، و هم احتمال تداوم این توجه و رویه را در آینده بیشتر می‌کند. تنظیم ساختار ارائه مطالب به گونه‌ای است که اولاً درس‌گونه باشد، و ثانیاً اطلاعات مربوط به یک موضوع خاص گاه تلفیقی از محتوای هر 4 کتاب

باشد. بدین ترتیب خواننده جان کلام را دربارهٔ موضوعات مورد مطالعه به دست می‌آورد، و در عین حال جامعیت زیادی دارد.

از آنجا که کل مطالب، اقتباسی از کتاب‌های فوق است، لذا از ارجاعات درون‌متنی و استناد به مطالب خودداری شده است. نکته‌ای که دربارهٔ مباحث فصل‌های 7 و 8 باید یادآور شد این است که چهار مبحث «نمره Z»، «منحنی نرمال»، «همبستگی» و «رگرسیون» از مباحثی است که ضمن آن که بحث‌های پایهٔ آنها جزو آمار توصیفی است، اما کاربردها و تفسیرهای آنها معمولاً سر از آمار استنباطی در می‌آورد. به همین دلیل، این چهار مقوله در مباحث آمار استنباطی در فصل 8 ارائه شده است.

برای استفاده و بهره‌گیری هر چه بیشتر خوانندگان و داوطلبان، سؤالات گذشتهٔ کنکور دکترای کتابداری دانشگاه‌های مختلف در انتهای کتاب ضمیمه شده است. این نمونه سؤالات هم خواننده را با نوع سؤالات و سطح و قالب آنها آشنا می‌کند، و هم اینکه می‌تواند زمینه‌ای را برای تجربه و ممارست هرچه بیشتر آنها فراهم کند. سؤالات آزمون‌های کارشناسی ارشد جداگانه منتشر شده‌اند، و به همین دلیل از تکرار آن در این کتاب پرهیز شده است. در عین حال تردیدی نیست که مطالعهٔ این جستار کوتاه، مخاطب را از مراجعهٔ به متون اصلی بی-نیاز نمی‌کند.

نکته آخر این است که هم در گزینش و تنظیم مطالب، و هم در نگارش آنها سعی شده است تا نهایت دقت به عمل آید و با رعایت اصول ساده‌نگاری، تا آنجا که ممکن است، زحمت خواننده در هنگام مطالعه کمتر شود. همچنین ممکن است نکات و مطالبی از نظر دور مانده باشد و یا نکات و لغزش‌هایی، ولو ناخواسته، در متن کتاب مشاهده شود. به همین دلیل نگارنده تقاضا دارد که این

لغزش‌ها با دیده‌ اغماض نگریسته شود، و در صورت امکان به مؤلف منتقل شود تا در ویرایش‌های بعدی از آنها استفاده شود.

تردیدی نیست که خوانندگان این کتاب می‌توانند با مطالعه برنامه‌ریزی شده و دقیق، و با رعایت اصول مطالعه و یادگیری، در اندک زمان، نه تنها با بخش مهم و عمده‌ای از مباحث دو درس آمار و روش تحقیق آشنا شوند، بلکه در سطح مطلوب و قابل قبول آن را فرا گیرند، و به‌ویژه برای پاسخگویی به سؤالات آزمون‌های مرتبط با این دو درس از دانش کافی برخوردار شوند.

عوامل زیادی در تولید این اثر نقش داشته و زحمت کشیده‌اند که جا دارد از همه آنها قدردانی شود. در این میان، همکاری مدیریت محترم نشر کتابدار و همکاران وی که امکان چاپ این کتاب را فراهم کرده‌اند، شایسته تقدیر ویژه است. امید است که با این همکاری و تولید این اثر توانسته باشیم گامی کوچک در جهت رشد و غنای هر چه بیشتر آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی این مرز و بوم برداشته باشیم.

سمیه سادات آخشیک

پاییز 1389

پست الکترونیکی: somakhshik@gmail.com

